

Spolufinancováno
Evropskou unií

Podpora AKTIVNÍHO a odpovědného občanství ve školách

Toolkit

I. Metodika pro učitele

MODUL 0 Základní principy
Informace, fakta, pravda a objektivita

Sukromna základna
škola
Felix

WSB University

Podpora Evropské komise pro produkci této publikace nepředstavuje souhlas s obsahem, který odráží pouze názory autorů, a Komise nenese odpovědnost za jakékoli použití informací v ní obsažených.

Tato metodika byla vytvořena v rámci projektu ACTIVE financovaného z programu Erasmus+

Spolufinancováno
Evropskou unií

Organizace odpovědná za zpracování materiálu: Odpovědná společnost, z.s.
Vytvořeno ve spolupráci s partnery projektu

Tato práce podléhá licenci [Creative Commons Attribution- ShareAlike 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/) .

Autorství: Odpovědná společnost, z.s.

autoři: Mareš, Matěj a spol.

Přeloženo a editováno z anglického originálu

Verze 1.1

květen 2023

Obsah

Obsah.....	2
Přehled modulů a aktivit	3
MODUL 0: Základní principy – informace, fakta, pravda a objektivita.....	4
1.1. Informace jako důkaz	4
1.1.1. Proč důkazy.....	5
1.2. Pochopte data, fakta a objektivitu	5
1.2.1. Důležité definice a pojmy týkající se dat a informací	5
1.3. Definice problému a jak neřešit špatné problémy	10

Přehled modulů a aktivit

 ACTIVE Toolkit

Toolkit

Struktura a cíl metodiky
Jak s metodikou pracovat

Moduly & Aktivit

MODUL 0

Základní principy
informace, fakta, pravda a objektivita

MODUL 1

Vyhledání spolehlivých zdrojů informací a
přístup k informacím na internetu

Aktivita 1

První zorientování, jak přistoupit k
informacím na internetu
(ověřování faktů)

MODUL 2

Hodnoty, normy a předsudky

Aktivita 2

Hodnoty a předsudky

MODUL 3

Výzkumná fáze – design výzkumu, metody a
shromažďování důkazů

Aktivita 3

Navrhni a realizuj vlastní výzkum

MODUL 4

Dejte informacím smysl

Aktivita 4

Porozumění a formulace záměrů

MODUL 0: Základní principy – informace, fakta, pravda a objektivita

"INFORMACE NENÍ REALITA ANI ZNALOST"

Struktura modulu:

Pokrytá témata:

- 🌈 Obecné chápání pojmu pravda
- 🌈 Data, fakta a objektivita
- 🌈 Fake news, dezinformace a misinformace
- 🌈 Informace a data jako důkaz
- 🌈 Definice problému a výběr tématu

Hlavní témata modulu:

V tomto modulu prozkoumáme následující témata:

Jak chápat objektivitu a pojem pravdy?

Co jsou fake news, dezinformace a misinformace?

Jak rozumět faktům, definicím a jazyku obecně?

Jak můžeme definovat informace?

Jak definovat problém a proč to není tak jednoduché, jak by se mohlo zdát?

Jak vybrat vhodný problém/téma pro implementaci Toolkitu?

1.1. Informace jako důkaz

Informace byly pro člověka v celé historii vždy zásadní a na začátku tohoto modulu můžeme začít citací od renomovaného historika Yuvala Noaha Harariho:

„To poslední, co učitel musí svým žákům dát, je více informací. Už jich mají moc. Místo toho lidé potřebují schopnost porozumět informacím, rozlišovat mezi tím, co je důležité a co nedůležité, a především zkombinovat mnoho informací do celkového obrazu světa.“¹

Ano, nejprve **potřebujeme mít spolehlivé informace, abychom mohli činit relevantní a odpovědná rozhodnutí**. Musíme však mít na paměti, že sběr dat a shromažďování informací není samo o sobě prostředkem. A také bychom měli mít na paměti, že rozhodnutí v tomto složitém světě není možné přijímat čistě na základě důkazů, i když mluvíme o rozhodnutích založených na důkazech (více v Modulu 4). Sběr a shromažďování informací je tedy důležité, ale pouze jako první krok.

¹ Yuval Noah Harari: [21 lekcí 21. století, co se děti potřebují naučit, aby uspěly v roce 2050](#) (zpřístupněno v dubnu 2022)

1.1.1. Proč důkazy

Nastavení myslí, že **informace, které shromažďujeme, by měly být považovány za důkaz**, nám pomůže soustředit se na kvalitu a relevanci informací nejen během procesu shromažďování informací, ale také při posuzování smysluplnosti informací, formulování závěrů a ve fázi reflexe a hodnocení.

Informace, které hledáme, **by měly být přesvědčivé a podložené důkazy**. Cílem by mělo být **jít nad rámec ověřování faktů** a najít přesné, spolehlivé a relevantní informace vhodné pro náš problém/účel.

Co je to informace

Existuje mnoho definic pojmu informace. Ale mnohé z nich nepovažujeme za vhodné, jako jsou analytické, subjektivní nebo objektivní informace nebo že informace jsou znalosti.

- x **Znalosti** vyžadují učení a takové jsou širší než informace. Znalosti jsou teoretické a/nebo praktické porozumění předmětu s možností využití pro konkrétní účel (odpovídá na „*Jak*“). Jako takové jsou znalosti založeny na interpretovaných a zpracovaných informacích a/nebo zkušenostech získaných učením (více viz níže kapitola o smyslu informací).
- x Vzhledem k tomu, že informace ve smyslu, který je nejpoužívanější (viz níže), je pouze reprezentací reality (zprostředkování svědectví o realitě) a **nikoli realitou samotnou**, byli bychom proto opatrní hovořit o „objektivních“ informacích.

Pro naše účely navrhuje dva možné způsoby, jak by měl být pojem **Informace** chápán a používán:

- a. **Informace jako zpracovaná data** – informace jako zpracovaná, uspořádaná a strukturovaná data. Tedy něco, co je (nebo může být) pochopeno racionálním zkoumáním, intelektem a myšlením. Důležité je, že takové informace lze formulovat v jazyce (nebo v matematice/algoritmech jako specifickém typu jazyka). V tomto smyslu je informace reprezentací reality založenou na zjištěních a interpretacích a nikoli realitou samotnou.
- b. **Informace spjatá s realitou** – informace jako základní (organizační) složka reality (nebo alespoň živých organismů). Můžeme například poukázat na informace zděděné v DNA nebo svalové paměti (při opakovaném pohybu/sportu). Je třeba si uvědomit, že my jako živý organismus obsahujeme mnohem více informací než těch, které „máme“ v mozku, a že se dědí (geneticky) a také získávají během našeho života, a jsou tedy ovlivněny tím, co děláme, jíme a podobně.

Protože nás zajímá shromažďování informací a jejich pochopení, budeme používat termín informace ve smyslu ad a. výše jako zpracovávané údaje. Budeme se ale věnovat i tématu důležitosti našich zkušeností a emocí, protože my lidé nejsme jen racionální stroje na zpracování dat.

1.2. Pochopte data, fakta a objektivitu

1.2.1. Důležité definice a pojmy týkající se dat a informací

Slovníky Oxford Dictionaries vyhlásily slovo „**post-truth**“ („post pravdivý“) za své mezinárodní slovo roku 2016 a definovaly jej jako „*související nebo označující okolnosti, v nichž objektivní fakta mají menší vliv na utváření veřejného mínění než apely na emoce a osobní přesvědčení*“.

„**Post-pravdivost**“ představuje **hrozbu pro liberální demokracii** tím, že vytváří prostor pro manipulaci veřejného mínění a rozhodování. Šíření dezinformací, misinformací a konspiračních teorií je v současném prostředí úzce spjato s **internetem jako jedním z hlavních distribučních kanálů** pro sdílení

a šíření informací. Nejen že kdokoli může „produkovat“ a šířit informace široké veřejnosti, ale také díky algoritmům sociálních sítí, které preferují a tím urychlují šíření dezinformace a misinformace. V tomto prostředí nečelíme pak jen „informační válce“, ale „kognitivní válce²“, kde jsou naše (lidské) **kognitivní predispozice využívány a zneužívány** pro naplňování cílů někoho jiného.

Definice a význam používaných pojmů

Pochopení toho, co je to definice a k jakým účelům definice slouží, je zásadním **pro pochopení jak používáme jazyk, jak pracujeme s informacemi a jak uplatňujeme znalosti**.

Obecně se definice chápe jako (z: dictionary.cambridge.org):

- prohlášení, které vysvětluje význam slova nebo fráze,
- popis vlastností a omezení něčeho,

Je definován jako (z www.lexico.com):

- údaj o přesném významu slova, zejména ve slovníku.

Termín pochází z latiny: *definitio* znamená omezující, vymezující, definice, vysvětlení nebo hranice či limity.

V tomto smyslu je nutné poukázat právě na to, že „definice“ je **koncept pro stanovení hranice (limitů) pro účely „komunikace“**. Definice používáme jako základ pro komunikaci, abychom byli schopni komunikovat a rozumět si navzájem, tak aby když někdo něco říká, druhý porozuměl zamýšlenému významu (se všemi konotacemi). Některé definice (chápání pojmů) jsou založeny na běžném používání termínu a některé na vědeckých poznatcích. Základem všech definic je ale **společná shoda mezi uživateli** (při neshodě je pak komunikace právě o nastavení hranic – vymezení pojmů).

PŘÍKLAD Příklad, který ukazuje, že definice, která by byla totožná s realitou, není možná, a proto tvrdíme, že jde o pojem (to znamená, že slova nemají přesný význam, ale kontextový). Zkuste přijít s přesnou definicí něčeho tak jednoduchého, jako je „židle“ nebo „stůl“. To prostě není možné. Jak jsme tedy mohli přijít s přesnými definicemi něčeho složitějšího nebo hlubokého, jako je společnost, kultura, pravda, vědomí...?

Proč je toto důležité? Někdy lidé zapomínají na to, že definice je „jen“ koncept a ne realita samotná a toto vede k vzájemnému nedorozumění nebo mylnému pochopení toho, co druhý říká nebo přímo k desinterpretaci toho, co druhý říká. **Nezaměňujte tedy definici s realitou.**

Poznámka: To je důvod, proč Ludwig Wittgenstein ve svém Logicko-filosofickém traktátu dochází k závěru: "O čem se nedá mluvit, o tom je třeba mlčet." Protože pochopil limity a nepřesnosti jazyka, a proto později přichází s „jazykovými hrami“, na kterých ukazuje kontextualitu jazyka (dílo Modrá a hnědá kniha).

SHRNUTÍ: **Neberte význam slova a použité termíny jako samozřejmost.** Zaprvé proto, že nejsou (jsou kontextové) a zadruhé ten, kdo tento termín použije, může mít na mysli jiný význam, než jak pojmu rozumíme my. Proto **abyste pochopili skutečný význam slov mluvčího** a nepromítali do nich své představy a interpretace, je třeba rozumět jak používaným pojmům rozumí on(a). A uvědomme si také **limity jazyka samotného** to, že slova nereprezentují realitu jako takovou, ale pouze ni realitu poukazují.

²Termín používaný NATO: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/05/20/countering-cognitive-warfare-awareness-and-resilience/index.html>

U definic pojmů můžeme tak vždy najít různé koncepty a přístupy. Abychom si navzájem rozuměli a konceptualizovali klíčové termíny pro následující využití, navrhuje základní pojmy klíčové pro naše aktivity vymežit následujícím způsobem:

Nejprve je třeba poukázat na **dvě hlavní rozlišovací linie**:

- první otázka promyšlenosti, účelu a záměru;
- druhá otázka fakticity (nepravdivá a pravdivá).

Misinformace vs. dezinformace

Misinformace³: nepravdivé informace, které se šíří (nebo přijímají), bez ohledu na to, zda jde o záměr uvést v omyl.⁴

Dezinformace: záměrně zavádějící nebo neobjektivní informace; zmanipulovaný narativ nebo fakta; propaganda.⁵

Rozdíl je tedy v záměru. Ale protože dezinformace mohou být řízeny předsudky a účelnost nebo záměr může být trochu záluďná otázka. **Na dezinformacích je důležité, že se nemusí týkat jen informací, ale také narativů či propagandy, která problém rámuje záměrným (zamýšleným) směrem.**

Neexistuje konsenzus, jak definovat pojem **fake news**, a to také proto, že význam se postupem času vyvíjel. Dříve se používal k popisu satirického (vymyšleného) obsahu, který neměl informovat, a tak to vlastně vůbec nebyly zprávy. V současné době můžeme poukázat na dvě různá použití termínu:

Fake news brané doslovně: doslovné „fake news“ jako záměrně vymyšlené nepravdivé informace. Dalo by se říci vymyšlená lež.

Fake news jako obecný termín: obecně nepravdivé a/nebo zavádějící informace.

Vzhledem k tomu, že „fake news“ nejsou většinou zcela falešné a vymyšlené leži a „skutečné zprávy“ nejsou vždy bezchybné,⁶ není snadné mezi nimi stanovit přesnou hranici⁷. Tím se dostáváme k otázce: Co je **skutečnost**, co je **nepravda** a **pravda**? Navrhujeme následující definici pojmu fakt a v příkladech níže vysvětlujeme proč:

Fakt jako dané: fakt jako skutečnost reprezentující nebo popisující události nebo vlastnosti něčeho, co existuje nebo existovalo. **Fakt jako základní údaje (data)** shromážděné o událostech nebo vlastnostech předcházejících interpretaci*.

* **DŮLEŽITÉ** Někdo by mohl namítnout, že ve skutečnosti nikdo nemůže dodat data bez interpretace, protože k získání faktů musíme zvolit a použít konkrétní metodu. A my bychom souhlasili. Mějte tedy na paměti, že **data (fakta) bylo nutné získat nějakým způsobem (metodou) a takové jsou pouze reprezentací reality**. Proto **nelze říci, že fakt = pravda(skutečnost)**.

³ Pozn.: Z anglického „misinformation“. V češtině se sice neuplatňuje, ale přesto je přínosné si rozdíl mezi misinformací a desinformací uvědomit.

⁴Z: www.dictionary.com

⁵Z: www.dictionary.com

⁶ Potthast, M., Kiesel, J., Reinartz, K., Bevendorff, J., & Stein, B. (2017). Stylometrické vyšetřování hyperpartisan a fake news. z <https://arxiv.org/pdf/1702.05638.pdf> (viz na straně 4)

⁷ Jak můžeme vidět například na stránkách pro kontrolu faktů jako je Snopes, které k rozlišení „pravdivých“ a „nepravdivých“ tvrzení spíše používají měřítko (viz take níže pod praktickou částí).

PŘÍKLAD Pokud například měřím sám sebe, někdo by prohlásil, že „mám 175 cm ve skutečnosti, ...je to pravda/skutečnost“. I když jsem se při měření sebevíc snažil, stále se můžeme ptát: Opravdu měřím 175 cm? Jak přesný měřič/zařízení jsem použil? Měřil jsem se ráno nebo odpoledne? Je to přesně 175 cm nebo by to mělo být 175,4 cm? Vidíme tedy, že i při nějakém docela snadném a přímo měřitelném úkolu to, co je „pravda“ a co skutečnost, není snadné určit. A dovedeme si představit, že u komplexních problémů týkajících se společenských témat je to ještě mnohem složitější. **Proto navrhuje chápat fakta jako data získaná pomocí specifického přístupu (metody).**

SHRNUTÍ Je lepší **chápat fakta jako data než pravdu, samotnou realitu**. Tímto způsobem můžeme analyzovat a posuzovat vlastnosti faktů (dat), jejich validitu a relevanci podle způsobu získání faktu (použité metody) a relevanci pro problematiku, kterou se zabýváme. Pokud vezmeme v úvahu naše znalosti o dezinformacích, misinformacích a fake news, měli bychom se také podívat **jak (použitá metoda), proč (účel, záměr), kým (pravděpodobné zkreslení) fakta získala a jsou prezentována a za jakými účely**. Později přidáme i dimenzi důsledků (dopadů).

Co je tedy pravda? Oxfordský slovník v jedné z definic říká, že pravdivé nebo pravda je „to, co je v souladu s fakty nebo skutečností“. Jak jsme si ale výše ukázali, fakta nejsou skutečností samotnou, a takovou definici pravdy bychom označili za značně zavádějící, protože se tím maskuje, že „fakta“ jen poukazují na skutečnost, ale nejsou skutečností samotnou. A je tak třeba velmi váhat nad použitím pojmu fakta ve spojitosti s použitím termínu „pravda“. Samozřejmě stále je a bude nazýváno „pravdivé“ něco, co odpovídá a koresponduje s realitou, je ale důležité si uvědomit, že fakta vždy jen více či méně věrohodně (a vždy jen v omezené míře) korespondují s realitou samotnou. Fakta tak nelze zaměňovat s realitou samotnou a jejich „pravdivost“ má tak vždy z podstaty dané metodou sběru a prezentováním dat své limity. V tomto smyslu je vhodné rozlišovat mezi:

Pravdivé a pravda: Pravda je prostě to, co je realita samotná. Můžeme tomu říkat **Pravda**. A termín **pravda** ponechat pro fakta odpovídající této realitě.

(SHRNUTÍ) Pokud uznáme, že pravda je to, co je realita samotná nikoli to, jak jí interpretujeme a popisujeme prostřednictvím shromážděných dat (fakt). Vede nás to nutně k pochopení, že **nikdo nemůže mít ani vlastnit pravdu**, jak se běžně říká: „Mám pravdu“. Takové porozumění je základním předpokladem pro **otevřenou komunikaci a pochopení odlišných úhlů pohledu** (pozn.: pochopení neznamená souhlas). Otevřená komunikace, která umožňuje konfrontovat a diskutovat váhu předložených důkazů, nikoli se přít o to, kdo „má pravdu“. S takovou komunikací je spojena i **zdravá skepse** (viz níže). Jen takto je možné **podpořit hledání a zkoumání** s cílem, co nejlépe realitě porozumět. V protikladu se záměnou fakt za Pravdu jako takovou a de facto tak ukončením jakékoli diskuse – **pravda je jen jedna a těžko se o ní diskutuje, na rozdíl od faktů, jako základních důkazů, které je možné dále podrobit přehodnocení, přezkoumání a podobně**. Opakem otevřené komunikace založené na důkazech je pak **dogma**, jako jediná možná pravda, které není dále možné zkoumat. Proto je důležité rozlišovat mezi neuchopitelnou realitou (Pravdou jako takovou) a jejím popisem prostřednictvím faktů, které o ní získáváme (blíže viz Modul 3, který se zaměřuje na získávání dat prostřednictvím vlastního výzkumu).

Co je tedy objektivita a můžeme získat objektivní fakta? Je těžké nazvat něco 100% objektivním, pokud chápeme, že shromažďování faktů je neodmyslitelně spojeno se záměrem a metodou, která stojí za získáním těchto faktů (dat). A i ta nejjednodušší pozorování jsou něčím ovlivněna, a tak jak metodou pozorování a způsobem sběru dat tak už samotným záměrem, který ovlivňuje účel a zaměření

pozorování (na co a jak se díváme – něco děláme, protože jsme chtěli, nebo se nalzáme v situaci, kdy to děláme kvůli něčemu.

Jak také ukazujeme u **kognitivních zkreslení** (viz Modul 1). Tako zkreslení můžeme omezit, ale je téměř nemožné je omezit absolutně. Stále jsme a budeme k problému přistupovat z určitého úhlu pohledu, s určitými předchozími zkušenostmi a s určitým cílem.

PŘÍKLAD **Objektivitu** bychom mohli chápat přirovnáním k obrazu v objektivu fotoaparátu. I když se nejedná o falešný nebo smyšlený obraz reality (objektiv míří na skutečné předměty), přesto můžeme určit, jakou expozici a čas fotograf použil (metoda), jaký fotoaparát a objektiv použil (vybavení/nástroje) s jakými záměry a účely fotil. Vidíme tedy, že i když byla fotografie někde „objektivně“ pořízena, je to jen reprezentace reality a nikoliv realita nebo pravda samotná.

PŘÍKLAD Co je „objektivní“ a co je „subjektivní“, může být matoucí a často nepochopitelné. Pokud John řekne: „Nenávidím to...“ nebo „líbí se mi ten politik,“ je to objektivní nebo subjektivní? Měli bychom se zeptat, co přesně. Ano, to je Johnův subjektivní pocit nebo názor. Ale mohli bychom říci, že objektivně (pokud to John skutečně vyjádřil) John dává najevo, že to nesnáší... nebo že má tohoto politika rád. V tomto smyslu se subjektivní pocity/názory stávají objektivními a součástí reality. **Dávejte si tedy pozor, abyste takové subjektivní výroky nepovažovali jako irelevantní**, protože jsou velmi relevantní a „objektivní“ (skutečnou) součástí reality a jako takové realitu ovlivňují (např. sociologie by nám mohla ukázat, jak se takové postoje ve společnosti zkoumají).

Co se týče pojmu **objektivní**, navrhuje jej používat ve dvou následujících významech:

- **(naše perspektiva) Ve smyslu transparentnosti.** Takže v případě pořízení fotografie (viz příklad výše) bychom za „objektivní“ považovali, že fotograf by s fotografií transparentně poskytl informaci, kde, kdy, za jakých okolností a s jakými úmysly byla fotografie pořízena. Tedy obecně se jedná o transparentnost ohledně předkládaných důkazů a je úzce spojeno s přístupem uplatňovaným ve vědě (požadavek na transparentnost použitých postupů a možnost ověření).
- **(perspektiva novinářů) Představte problém z více úhlů pohledu** a předložte všechny strany sporu. Takto pracují novináři. Snaží se ukázat perspektivu všech relevantních aktérů. Jedním z problémů je, že nikdy můžete pokrýt všechny názory/argumenty, ale přesto je to **dobrý způsob, jak objektivizovat komplikované téma**. Druhým problémem (nebo rizikem) je, že snaha zajištění objektivitu tímto přístupem vede často ke srovnávání nesrovnatelných pozic (argumentů). Důvodem je to, že jak se novináři snaží zůstat objektivní tím, že dávají prostor všem stranám stejným způsobem, opomíjí kriticky hodnotit argumenty a důkazy jednotlivých stran. Výsledkem je, že jedna ze stran může (a často to dělá) těžit z lepší rétoriky, která je založena na populismu/fake-news/dezinformacích atd⁸. (to je především problém reportérů, protože investigativní novináři by měli jít nad rámec vyjádřených argumentů zúčastněných aktérů). V Modulu 2 proto vyzdvihujeme důležitost porozumění všem zapojeným aktérům, ale také vyzdvihujeme nutnost vyhodnocení důkazů.

⁸ Dobrým příkladem, kde byly skutečně profesionálně vyrobeny a plně využívány, je průmysl tabáku a ropy s jejich popíráním spojení mezi kouřením a rakovinou a lidským podílem na změně klimatu. To je velmi dobře zdokumentováno výzkumem a investigativním novinářem (viz například BBC podcast dobře pokrývající toto téma: [How They Make Us Doubt Everything](#)).

(SHRNUTÍ) Toto chápání pravdivosti a objektivitu (viz výše) není o tom, že vše je relativní. Jde ale o to uznat, že jsme to my, kdo shromažďuje (generuje) fakta pomocí specifických metod a za použití specifických nástrojů a při tom sledujeme konkrétní účel nebo záměr (vědomě nebo ne). Ani ve vědě již neplatí to, co bylo skutečností a považované za pravdivé před 50 nebo 100 lety. Ale i přesto, že objektivita je sporným konceptem, stále můžeme a dokážeme rozlišovat mezi fakty a smyšlenými (falešnými) informacemi. Místo dohadování se, co je a co není objektivní, navrhuje soustředit se na kvalitu dat a informací a posuzovat jejich validitu a relevanci (viz níže). A kromě prohlášení něčeho jako pravdivého nebo definitivního faktu/pravdivého, doporučujeme použít věty jako: **Podle našeho nejlepšího současného poznání.** A přesto, jak jsme ukázali, že používání výrazů jako „objektivní“ nebo „pravda“ je poměrně problematické, nebojte se je používat (jak jsme na to zvyklí a neumíme je z našeho jazyka vymazat), ale mějte na paměti, abyste je nezaměnili za nezpochybnitelná „objektivita“ a definitivní „pravda“. **Pokud pracujeme s daty a informacemi, mějte na paměti, že jsou to jen interpretace a konceptualizace reality, nikoli realita samotná.**

1.3. Definice problému a jak neřešit špatné problémy

Jak definovat problém a proč to není tak jednoduché, jak by se mohlo zdát?

Jak vybrat vhodný problém/téma pro použití Toolkitu?

Problém představuje „situaci, osobu nebo věc, která vyžaduje pozornost a je třeba se jimi zabývat nebo je řešit“⁹.

Obvykle začínáme řešením „problému“, **aniž bychom si vlastně uvědomovali, že za definicí problému jsou již nějaké předpoklady a vnímání situace.** Vzhledem k tomu, že si v mnoha případech neuvědomujeme, jak byl problém definován a jaké předpoklady byly zahrnuty, můžeme se často pokusit vyřešit „špatný“ problém. Špatný v tom smyslu, že jeho vyřešením bychom **ve skutečnosti nedosáhli svých cílů.**

PŘÍKLAD Příkladem může být investování našeho úsilí do výzkumu, který se zaměřuje na irelevantní aspekty zkoumaného tématu (více viz Modul 3).

SHRNUTÍ Před definováním „problému“ bychom měli nejprve prozkoumat problém a porozumět tomu, co je (nebo možná) může být důležité (více podrobností viz Modul 2 a 3).

⁹ [cambridgeský slovník](#)